

บทความที่ :
Article : 25

บทความปริทรรศน์หนังสือ

Book Review

ว่าด้วยความปรองดอง: ผู้แต่ง ศิวัช ศรีโกคายกุล

ประเทือง ม่วงอ่อน*

Pratueng MOUNG-ON

* อาจารย์ ดร., สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

E-Mail : na_chula@hotmail.com

ศิริวิช ศรีโกคางกุล. (2560). **ว่าด้วยความปรองดอง**. ขอนแก่น :

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

จำนวน 335 หน้า ปกอ่อน

ISBN/ISSN: 978-616-438-037-0

หนังสือเล่มนี้เขียนโดย ศิริวิช ศรีโกคางกุล ซึ่งเขียนหนังสือเล่มนี้เนื่องจากมีความสนใจในประเด็นการสร้างความปรองดองในแต่ละประเทศรวมถึงในประเทศไทย โดยพยายามนำเสนอองค์ความรู้ชุดหนึ่งว่าด้วยความปรองดอง โดยมีเนื้อหาหลักแบ่งเป็น 5 ภาค คือ

ภาคที่ 1 ว่าด้วยความปรองดอง พยายามนำเสนอประเด็นว่าด้วยความปรองดอง การให้อภัยกับความปรองดอง การทำงานของ "การเลือกจดจำ" และ "การลืม" ในสังคมการเมือง และการปฏิรูปภาคส่วนความมั่นคงเพื่อสร้างความปรองดองและกระบวนการสร้างประชาธิปไตย

หลักการแรกเริ่มที่หนังสือเล่มนี้ได้นำเสนอคือ หลักการว่าด้วยความปรองดอง ควรต้องย้ำด้วยว่า การสร้างความปรองดองเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลังความรุนแรงและเป็นเรื่องที่ยุ้งยากและสลับซับซ้อน ประกอบด้วยเงื่อนไขจำนวนมาก ผู้เขียนพยายามนำเสนอว่า การสร้างความปรองดองเป็นการหาหนทางเพื่อการกลับมาอยู่ร่วมกันอีกครั้งหนึ่งภายหลังเกิดความรุนแรงขึ้น นั้นหมายความว่า การใช้ความรุนแรงซึ่งแม้จะอาศัยเวลาไม่นาน แต่ทว่ากลับมีต้นทุนในตัวเองอย่างมหาศาล เนื่องด้วยส่งผลโดยตรงต่อการสร้างความปรองดองและส่งผลโดยตรงต่อรูปลักษณ์หน้าตาของสังคมการเมือง ทั้งในระยะสั้นและในระยะยาวว่าสังคมการเมืองนั้นจะจัดการกับอดีตอย่างไร

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงเงื่อนไขในการสร้างความปรองดองซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในแวดวงวิชาการว่าอย่างน้อยควรมี 6 เงื่อนไข และต้องกระทำไปพร้อมกันทุกเงื่อนไข ได้แก่ 1) ต้องมีการเปลี่ยนแปลงผ่านระบอบและจัดตั้งคณะกรรมการค้นหาความจริง 2) ต้องมีการทำความจริงให้ปรากฏ 3) ต้องมีการดำเนินการต่อผู้ก่อความรุนแรง 4) ต้องมีการช่วยเหลือเยียวยา 5) ต้องมีการปฏิรูปภาคส่วนความมั่นคง และ 6) ต้องมีการเปิดพื้นที่รักษาความทรงจำในอดีต

นอกจากนี้หนังสือเล่มนี้ยังกล่าวถึงมโนทัศน์สำคัญ คือ การให้อภัย (forgiveness) และสมรภูมিরหว่างรูปแบบของการเลือกจดจำกับการเลือกที่จะลืมต่อเหตุการณ์ความรุนแรงในอดีต ทั้งนี้ ความขัดแย้งจำนวนมากต่างเป็นผลมาจากการเลือกความหมายของการจดจำ/การลืมต่อแต่ละเหตุการณ์ การเลือกจดจำ/การลืมต่างมีส่วนต่อการก่อร่างสร้างรูปให้กับสังคมการเมืองนั้นๆ นอกจากนี้ หนังสือเล่มนี้ยังได้กล่าวถึงความสำคัญของการลืมกับการสร้างความปรองดอง อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนถกเถียงว่า แม้การลืมจะช่วยให้การได้ดีในช่วงเวลาระยะสั้น แต่ในระยะยาวแล้วการจดจำเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งยวดมากกว่า

หนังสือเล่มนี้ได้จัดวางเนื้อหาจำนวนมากไว้ในบทที่ 4 คือ การปฏิรูปภาคส่วนความมั่นคงเพื่อสร้างความปรองดองและกระบวนการสร้างประชาธิปไตย ผู้เขียนมีข้อถกเถียงว่า ช่วงระยะเวลาการเปลี่ยนผ่านระบอบถือเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมเป็นอย่างยิ่ง เพราะภาคส่วนความมั่นคงโดยเฉพาะกองทัพซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการละเมิด

สิทธิมนุษยชนในอดีตยังมีบทบาทและอิทธิพลสำคัญที่พร้อมจะทำลายเสถียรภาพทางการเมืองได้ หากพวกเขาไม่พอใจรัฐบาลพลเรือน

ภาคที่ 2 ว่าด้วยการปรองดองจากการไม่เปลี่ยนผ่านระบอบ พยายามนำเสนอประเด็นการสร้างความปลอดภัยในประเทศออสเตรเลีย กรณีการพยายามสร้างความปลอดภัย (ที่ไม่สามารถปรองดอง) ของประเทศแคนาดากับมรดกโรงเรียนประจำของคนอินเดียนพื้นถิ่นภายใต้ลัทธิล่าอาณานิคม ซึ่งหนังสือเล่มนี้ได้หยิบยกกรณีศึกษาการสร้างความปลอดภัยร่วมสมัยในบางประเทศ เริ่มต้นที่ประเทศออสเตรเลียและแคนาดา ทั้งสองประเทศนี้ได้จัดตั้งคณะกรรมการค้นหาความจริงเหมือนกัน นอกจากนี้ ทั้งสองประเทศพยายามสร้างความปลอดภัยท่ามกลางการไม่เคยเปลี่ยนผ่านระบอบหรือเปลี่ยนแปลงในระบบการเมือง

ภาคที่ 3 ว่าด้วยการปรองดองจากการต่อสู้ของผู้อ่อนแอ พยายามถอดบทเรียนการริเริ่มสร้างความปลอดภัยโดยเหยื่อและโดยชุมชนในเมืองกรีนส์โบโร มลรัฐนอร์ทแคโรไลนา ประเทศสหรัฐอเมริกา และกระบวนการสร้างความปลอดภัยในประเทศเฮติ

หนังสือเล่มนี้ได้ถอดบทเรียนความพยายามสร้างความปลอดภัยที่ริเริ่มโดยคนรากหญ้าในเมืองกรีนส์โบโร มลรัฐนอร์ทแคโรไลนา ประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี 2003 ซึ่งเหยื่อและสมาชิกแต่ละภาคส่วนในเมืองกรีนส์โบโรได้ร่วมกันจัดตั้งคณะกรรมการค้นหาความจริงเพื่อความปลอดภัยกรีนส์โบโร (Greensboro Truth and Reconciliation Commission) เพื่อศึกษาถึง "บริบท สาเหตุ ลำดับเหตุการณ์ และผลที่ตามมาของเหตุการณ์วันที่ 3 พฤศจิกายน ค.ศ. 1979" โดยผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าคณะกรรมการฯ ได้ใช้แนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งมีสาระใจกลางคือการไม่มุ่งแก้แค้นผู้ก่อความรุนแรงเป็นหลักในการสร้างความปลอดภัย ควบคู่กับการเน้นสานเสวนาโดยนำทุกภาคฝ่ายเข้ามาพูด และรับฟังซึ่งกันและกันภายใต้บรรยากาศประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ถือว่าเป็นจุดแข็งของกระบวนการสร้างความปลอดภัย

ภาคที่ 4 ว่าด้วยการปรองดองต่อต้านระบบทุนนิยม นำเสนอการทำงานของพิพิธภัณฑน์ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และทุ่งสังหารผ่านความปลอดภัยในประเทศกัมพูชา

หนังสือเล่มนี้ยังได้วิเคราะห์ถึงการทำงานของพิพิธภัณฑน์ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และทุ่งสังหารภายใต้การกำกับของรัฐบาลกัมพูชาให้ทำหน้าที่รวบรวมสิ่งที่ปรากฏคือ

กระดุก กะโหลกและสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความรุนแรงในช่วงรัฐบาลเขมรแดงเรื่องอำนาจ โดยได้อาศัยทั้งสองสถานที่เป็นการหารายได้จากการท่องเที่ยวมากกว่าที่จะใส่ใจถึงการสร้างความปรองดอง หรือสนใจต่อเสียงเพรียกหาความยุติธรรมจากเหยื่อหนึ่ง การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ทำให้มีผู้เสียชีวิตกว่าสองล้านคน แม้จะมีผู้รอดชีวิตจำนวนมากเช่นกัน แต่พวกเขาต้องอยู่กับความทรงจำอันเลวร้ายที่ยังคงตามหลอกหลอนอีกคนนาน ในแง่นี้ ประเทศกัมพูชาจึงได้จัดการกับความตายให้เป็นสินค้า ตรงกันข้ามกับการทำให้ความตายกลายเป็นความยุติธรรม

ภาคที่ 5 ว่าด้วยการปรองดองโดยอาศัยความยุติธรรมชุมชนและจารีตประเพณีท้องถิ่น นำเสนอการสร้างความปลอดภัยผ่านระบบจารีตประเพณีกับข้อจำกัดเรื่องความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: กรณีศึกษาการสร้างความปลอดภัยภายใต้ระบบเชียร์ ประเทศโซมาเลีย

เนื้อหาสุดท้ายของหนังสือเล่มนี้เป็นการศึกษาถึงการสร้างความปรองดองผ่านระบบจารีตประเพณี โดยพิจารณาการสร้างความปลอดภัยภายใต้ระบบเชียร์ประเทศโซมาเลีย การสร้างความปรองดองภายใต้ระบบเชียร์เป็นความพยายามสร้างสังคมหลังความขัดแย้งผ่านกลไกผู้อาวุโสประจำตระกูลในการเข้ามาจัดการรับผิดชอบต่อความขัดแย้งและหลีกเลี่ยงการตอบโต้ความรุนแรงแบบตาต่อตาฟันต่อฟัน ทั้งนี้ มีนักวิชาการจำนวนหนึ่งระบุว่า ระบบเชียร์สอดคล้องกับมโนทัศน์ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แต่ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่า การกล่าวอ้างเช่นนี้ไม่ถูกต้องและง่ายตายเกินไปเนื่องด้วยระบบเชียร์ยังมีปัญหาและความไม่ลงตัวในหลายประการ ฯลฯ

โดยสรุปแล้ว หนังสือว่าด้วยความปรองดอง ผู้เขียนพยายามกล่าวถึงสาระสำคัญของการสร้างความปรองดอง กล่าวถึงความไม่ลงตัวซึ่งผู้เขียนใช้คำว่ามองอย่างไรก็มีปัญหา (problematic) ของการสร้างความปลอดภัย ตลอดจน วิเคราะห์ถึงการสร้างความปรองดองที่เกิดขึ้นในประเทศต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นอาร์เจนตินา ชิลี เปรู กัวเตมาลา เอลซัลวาดอร์ อุรุกวัย บราซิล เฮติ อินโดนีเซีย เกาหลีใต้ ไต้หวัน ฟิลิปปินส์ ไทย กัมพูชา ออสเตรเลีย แคนาดา สเปน โรมานี แอฟริกาใต้ โซมาเลีย รวันดา เซียร์ราลีโอน กาน่า เคนยา อียิปต์ เมืองกรีนส์โบโร ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

จุดเด่นที่สุดของหนังสือเล่มนี้ คือ การเปรียบเทียบยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งภายหลังเหตุการณ์ความรุนแรง รวมทั้งวิเคราะห์ถึงลักษณะของการสร้างความปรองดอง โดยยกกรณีตัวอย่างการสร้างความปรองดองที่เกิดขึ้นในประเทศต่างๆ ประมาณ 30 กรณีศึกษาในประเทศต่างๆ ที่เคยเกิดความปัญหาความขัดแย้งและเกิดความรุนแรง ความสูญเสียที่น่าเศร้าตามมา

จุดเด่นประการต่อมา คือ จัดลำดับเนื้อหาเป็นบทที่กระชับและมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันไม่มากจนเกินไปโดยเริ่มจากการอธิบายแนวความคิดหลัก (Concept) ว่าด้วยความปรองดอง พยายามอธิบายว่า การสร้างความปรองดองเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลังความรุนแรงและเป็นเรื่องที่ยุ่ยยากและสลับซับซ้อน ประกอบด้วยเงื่อนไขจำนวนมาก เงื่อนไขในการสร้างความปรองดองซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในแวดวงวิชาการ มโนทัศน์ในการให้อภัย (forgiveness) การเลือกความหมายของการจดจำ/การลืมต่อแต่ละเหตุการณ์ การเลือกจดจำ/การลืม ความสำคัญของการลืมกับการสร้างความปรองดอง ซึ่งผู้เขียนได้ให้แง่คิดที่สำคัญซึ่งถือเป็นคำสำคัญคำหนึ่งจากหนังสือเล่มนี้คือ "แม้การลืมจะใช้การได้ดีในช่วงเวลาระยะสั้น แต่ในระยะยาวแล้วการจดจำเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งยวดมากกว่า"

ตามมด้วย การนำเสนอกรณีตัวอย่างการสร้างความปรองดองที่เกิดขึ้นในประเทศต่างๆ ทั่วโลก โดยผู้เขียนได้อธิบายเปรียบเทียบที่มาที่ไป ลักษณะบริบทแวดล้อม โครงสร้างทางสังคมและการเมืองที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ความรุนแรง กลยุทธ์การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งภายหลังเหตุการณ์ความรุนแรง และลักษณะของการสร้างความปรองดอง โดยมีเนื้อหาที่มีความต่อเนื่อง การฉายภาพให้เห็นลักษณะของการบริหารจัดการความขัดแย้งภายหลังเหตุการณ์ความรุนแรงโดยเฉพาะเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองทั่วโลก โดยมีเนื้อหาที่มีความต่อเนื่อง เชื่อมโยงกันทั้งเล่ม

แม้กระนั้น ผู้เขียนก็ไม่ได้สรุปแบบง่ายด้ายว่า "การลืม" หรือ "การไม่ลืม" เป็นเงื่อนไขเดียวที่จำเป็นและเพียงพอ (Necessary and Sufficient Conditions ; NSC) ที่จะช่วยสร้างให้เกิดความปรองดองได้อย่างแท้จริง แต่เงื่อนไขที่จำเป็นและเพียงพอต่อการสร้างความปรองดอง คือ การทำให้ความจริงและความยุติธรรมปรากฏขึ้น

อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มนี้มีประเด็นที่ผู้เขียนอาจจะเว้นเนื้อหาไว้เพื่อเปิดให้มีการถกเถียงหรือการพัฒนา การศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือ หนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนมีขอบเขตหรือขอบข่าย หรือจุดเน้น (locus) ในการนำเสนอว่าด้วยความปรองดองเป็นหลัก ซึ่งเป็นผลผลิตและวิธีการสร้างความปรองดอง รวมทั้งลักษณะความปรองดองที่เกิดขึ้นหลังจากผ่านเหตุการณ์ความรุนแรงดังกล่าวแล้ว ซึ่งไม่ได้เน้นอธิบายที่มาที่ไปในช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์หรือในขณะเกิดเหตุการณ์ หรืออธิบายตัวแปรปัจจัยเงื่อนไขต่างๆ ที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงดังกล่าว ซึ่งจะมีความสัมพันธ์โดยตรงไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อมกับลักษณะการบริหารจัดการหรือยุทธศาสตร์การสร้างความปรองดองหลังจากนั้น โดยความเข้าใจในเงื่อนไขบริบททางการเมือง ย่อมสามารถคาดเดาได้ว่า การสร้างความปรองดองภายหลังเหตุการณ์ความรุนแรงในแต่ละสังคมจะมีลักษณะเฉพาะหรือมีเงื่อนไขพิเศษอย่างไร และมีข้อพึงระวังที่สำคัญคือ ภายใต้สภาพแวดล้อมบริบททางโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองที่แตกต่างกัน ไม่สามารถประเมินหรือตีความ ให้คุณค่าด้วยเกณฑ์เดียวกันได้ (incommensurable)

คุณูปการของหนังสือเล่มนี้ คือการพยายามให้บทเรียนที่สำคัญต่อยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งภายหลังเหตุการณ์ความรุนแรงในสังคมไทย ซึ่งต้องไม่ปล่อยให้ “ลืม” ไม่ “เสียบ” และไม่ “ปล่อยไว้แล้วกันไป” ปัญหาที่สังคมไทยต้องตระหนัก คือ หากมองข้ามสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง การละเลยการค้นหาคำความจริง ปล่อยให้สังคมเต็มไปด้วยสภาพความขัดแย้งไปอย่างต่อเนื่องไม่หยุดหย่อน หรืออยู่ในสภาพของความไม่มั่นคง ความกลัวและสภาพความเป็นปกติถูกทำลาย แม้การปรองดอง การให้อภัยและอนาคตเป็นเรื่องสำคัญ แต่กระบวนการที่จะทำให้สิ่งเหล่านี้บรรลุผลเป็นเรื่องยากอย่างยิ่ง และกลยุทธ์นี้ “ไม่เป็นผลดีในระยะยาว” เพราะท้ายที่สุดปัญหาความขัดแย้งจะไม่ถูกแก้ไข และจะเกิดเหตุการณ์รุนแรงต่อไปอีกไม่รู้จบลงสิ้น เหมือนกับกับสังคมไม่เคยเรียนรู้จากประวัติในอดีตเลย

ท้ายที่สุด ถ้าสังคมไทยยังมียุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งภายหลังเหตุการณ์ความรุนแรงหรือความขัดแย้งอยู่แบบนี้ต่อไปเรื่อยๆ ไม่ได้ศึกษาถึงบทเรียนที่เกิดขึ้นในประเทศต่างๆ มองข้ามสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง การละเลยการค้นหาคำความจริง ปล่อยให้สังคมเต็มไปด้วยสภาพความขัดแย้ง โดยเฉพาะความขัดแย้ง

ในแง่โครงสร้างของโอกาสทางการเมือง โอกาสเศรษฐกิจ และโอกาสการเข้าถึงความยุติธรรมทางสังคมแล้ว สังคมไทยจะต้องเผชิญกับความขัดแย้งและความรุนแรงทางการเมืองอย่างไม่มีวันจบสิ้น ซึ่งนับวันจะยิ่งทำให้โจทย์การสร้างความขัดแย้งแก้ไขได้ยากขึ้นเป็นทวีคูณ